

Complexnummer: 532328

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

Aantal complexonderdelen

17

Monumentnummers van complexonderdelen

532329, 532330, 532331, 532332,
532333, 532334, 532335, 532336,
532337, 532338, 532339, 532340,
532341, 532342, 532343, 532344,
532345

Woonplaats

Utrecht

Gemeente

Utrecht

Provincie

Utrecht

Locatie van het hoofdobject

Fort Blauwkapel, Utrecht

Complexomschrijving

Cluster 33. Complexomschrijving.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

COMPLEX FORT BLAUWKAPEL

Inleiding

De Nieuwe Hollandse Waterlinie vormde van 1815 tot februari 1940 de hoofddefensielinie van het Koninkrijk der Nederlanden. De 85 kilometer lange verdedigingslinie, die is gebaseerd op een uitgestrekte waterbarrière en wordt gesteund door militaire versterkingen, strekte zich uit van de Zuiderzee bij Muiden tot aan de Biesbosch bij Werkendam. De breedte varieerde van slechts enkele honderden meters ten oosten van Utrecht, tot 7,5 km en zelfs meer dan 10 km in de Vijfheerenlanden. Dit typisch Hollandse defensiesysteem van inundaties was de verbeterde voortzetting van de eens zo succesvolle (oude) Hollandse Waterlinie, uit 1672. Het concept voor een waterlinie dateert al uit 1589, toen Prins Maurits opdracht kreeg van de Staten van Utrecht en Holland om te onderzoeken hoe de jonge Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden op een zo efficiënt mogelijke manier kon worden verdedigd.

Door een optimaal gebruik van de geografische ruimtelijke en fysieke omstandigheden kon een bijzondere verdedigingslinie worden aangelegd. Daar waar hoog Nederland overgaat in het laag gelegen poldergebied is het tamelijk eenvoudig om land onder water te zetten door inlaat met behulp van sluizen of via het doorsteken van dijken. Als voeding konden vooral dienen de Vecht (zowel vanuit de Zuiderzee als vanuit de Lek), de grote rivieren (m.n. de Neder-Rijn / Lek) en de Linge. Aan het functioneren en de tastbare onderdelen van deze voornamelijk 'papieren tijger' van waterlinies werd eeuwenlang gesleuteld. Na WOII speelde ook de laatste versie van de Nieuwe Hollandse Waterlinie geen rol van betekenis meer in de hoofddefensie. En in 1951 werden veel onderdelen van de Linie gedeclassificeerd, waarmee de opheffing van de Linie als zodanig een feit was.

Een verbeterde Waterlinie

De grond- en waterslag voor een verbeterde, (nieuwe) Hollandse Waterlinie werd gelegd in de Franse tijd in 1796/97 door de directeur der Hollandse Fortificatiën C.R.T. Kraijenhoff. In zijn 'Memorie betreffende de eerste of capitale Waterlinie' beschrijft beschreef Kraijenhoff gedetailleerd hoe de (oude) Hollandse Waterlinie er toen voorstond en geeft hij aan hoe deze Linie verbeterd zou moeten worden. Tevens bepleitte hij een oostwaartse verlegging ervan de Linie om de stad Utrecht binnen de Linie te brengen. De stad zou dan, beschermd worden door een aaneenschakeling van 'voorposten'. Dit niet alleen omdat Utrecht een belangrijke garnizoensstad was, maar vooral om te voorkomen dat de vijand de waterhindernis zou kunnen aftappen. De aanbevelingen die hij deed vormden het concept voor wat later de Nieuwe Hollandse Waterlinie zou gaan worden. In 1811 werden de plannen zelfs door Keizer Napoleon goedgekeurd: "La ligne de Naarden à Gorcum doit donc être considérée comme la vraie ligne de l'Empire." Mede vanwege militaire en politieke ontwikkelingen werd het plan toen echter niet verder uitgewerkt. Na het vertrek van de Fransen, bij de aanloop tot het ontstaan van het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden, in het najaar van 1814, diende Kraijenhoff een nota in waarin zijn voorstellen uit 1796 en 1811 waren geactualiseerd. Daarop besloot Koning Willem I in het voorjaar van 1815 tot de aanleg van een nieuwe Waterlinie - toen nog 'Utrechtse Linie' genoemd. De militaire en waterstaatkundige werken voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie zouden het grootste en duurste infrastructurele project worden dat ooit in Nederland is uitgevoerd.

Bouwen aan een perfect systeem

Evenals de 'oude' Hollandse Waterlinie steunde de 'Nieuwe' op uitgebreide - maar nu beter beheersbare - inundaties, waarbij forten en batterijen de inlaatpunten (sluizen) beschermden en de niet te inunderen terreinstroken en andere 'accessen' afsloten door ze onder vuur te kunnen houden. Samen met de waterbouwkundige Jan Blanken Jzn., inspecteur-generaal van Waterstaat, ontwikkelde Kraijenhoff, als inspecteur-generaal der Fortificaties (1814-1826), de 'natte' plannen voor de Nieuwe Waterlinie. Aan majoor-ingenieur Willem Offerhaus werd opdracht gegeven voor de bouw van een fortenkring om Utrecht, dus voor de 'droge' plannen. Van Muiden tot aan Vesting Nieuwersluis werd het tracé van de (oude) Hollandse Waterlinie langs de Vecht aangehouden. Vanaf Nieuwersluis volgde de nieuwe linie de Vecht, tot enkele kilometers ten noorden van Utrecht. Daar moest de linie oostelijk om de stad heen buigen, om vervolgens langs de Vaartse Rijn verder te lopen tot aan de sluizen van Vreeswijk aan de Lek. Ten zuiden hiervan sloot de nieuwe Waterlinie aan op een waterbarrière die al in 1787 was verplaatst naar de Diefdijk en de Linge. Er dienden vijf zogenoemde 'inundatiekommen' te komen met op de accessen permanente verdedigingswerken. Op een zestal cruciale plaatsen werden (vermoedelijk door Blanken uitgevonden en ontworpen) waaierdeursluizen gebouwd. Deze sluizen, die ook tegen hoog water in geopend konden worden, waren ideaal voor militaire inundaties / doeleinden. De inrichting van een optimaal inundatiestelsel en de aanleg van de onmisbare permanente verdedigingswerken duurden, met onderbrekingen, van 1815 tot 1886.

Dat de realisatie van de nieuwe Waterlinie zoveel tijd kostte, had alles te maken met de (internationale) politieke en militair-technische ontwikkelingen en de ingrijpende infrastructurele en waterstaatkundige veranderingen gedurende de negentiende eeuw. We kunnen in die eeuw een viertal bouwperiodes onderscheiden. In de eerste fase van 1815-1826 werden de versterkingen rondom Utrecht gerealiseerd. Vervolgens bouwde de Dienst der Fortificatiën van 1841 tot 1864 de torenforten (eigenlijk: forttorens) bij de rivieraccessen, waarna tussen 1867-1872 op vele plaatsen in de Linie verbeteringen plaatsvonden. Ten slotte werden tussen 1871 en 1886 de laatste forten van de Linie gebouwd, alle bestaande uit (gesloten) aardwerken met daarbinnen aardgedekte gebouwen. In de twintigste eeuw veranderden de militaire tactieken drastisch en zijn hiernaast (veld)versterkingen tussen (en op) de forten aangelegd met diverse typen werken van gewapend beton.

Bouwfases in de negentiende eeuw

Gedurende de eerste bouwperiode werd tussen 1816 en 1826 op de kwetsbare accessen rondom Utrecht een vijftal forten gebouwd. De eenvoudige werken bestonden uit aarden omwallingen, die precies in het hart van de te beveiligen weg of kade waren gelegen. De forten werden omgeven door een gracht en op de hoofdwal was de opstelplaats voor het geschut. De vorm en de omvang van de forten werden bepaald door de breedte van het access en de ligging van de inundatiemiddelen. Verder werden op de hoog gelegen - en dus niet te inunderen - Houtense Vlake vier lunetten gebouwd. Deze V-vormige versterkingen werden voorzien van zware bakstenen bekledingsmuren. Ten zuiden van Utrecht bouwde men ter bescherming van enkele inundatiesluizen forten bij Jutphaas, Vreeswijk en - aan de overzijde van de Lek (Neder-Rijn) - tussen Vianen en Culemborg. De volgende bouwperiode diende zich aan nadat Nederland in 1839 België als zelfstandige staat had erkend. Reorganisatie en vernieuwing van het verdedigingsstelsel waren nodig. Koning Willem II besloot tot een geconcentreerde verdediging, met de Nieuwe Hollandse Waterlinie als hoofddefensielinie. De vestingen en linies aan de landsgrenzen dienden om een eventuele vijandelijke opmars te vertragen, zodat de inundaties van Waterlinie tijdig konden worden gerealiseerd. De tweede actieve bouwperiode van de waterlinie duurde van 1841 tot 1864 en vond plaats ondanks ingrijpende bezuinigingen op defensie (de omvang van het leger werd gehalveerd). Onder leiding van genieofficier Merkes van Gendt werden op de dijkaccessen langs de rivieren torenforten gebouwd. Onder meer bij de rivieraccessen van Vecht, Lek, Linge en Waal verrezen ronde, bakstenen forttorens. In diezelfde periode kregen diverse kleinere werken van de linie 'bomvrije' gebouwen o.a. in de vorm van vierkante wachthuizen binnen de redoutes. Met de Napoleontische term 'bomvrij' (à l'épreuve de bombe) bedoelde men dat ze bestand waren tegen contemporain geschut. Het waren veelal wachthuizen met zware, gemetselde muren. Enige versterkingen op de dijkaccessen in het Vechtplassengebied die nog uit de Franse tijd dateerden, werden vervangen door eenvoudige forten of redoutes. Vanaf 1853 was de zogenoemde Kringenwet van kracht (overigens opvolger van een eerdere, uit 1814), die bepaalde dat er binnen cirkel van 1000 meter van de forten beperkende bouw- en beplantingsvoorschriften golden i.v.m. een vrij schootsveld. Binnen deze kringen vinden we dan ook soms houten bebouwing. In 1951 werd de Kringenwet opgeschort en in 1963 ingetrokken. Omstreeks 1864 leek de Nieuwe Hollandse Waterlinie min of meer voltooid. Maar ontwikkelingen vóór, tijdens en na de Frans-Duitse oorlog, van 1870, brachten talloze tekortkomingen aan het licht, zowel op bouwkundig en wapen-technisch, als op tactisch gebied. Kolonel Kromhout kreeg de taak de organisatie van de Waterlinie beter te structureren. Er waren veel te weinig bomvrije onderkomens voor manschappen en bomvrije magazijnen voor munitie. Bovendien bleken de zware muren van de hoge forttorens lang niet zo 'bomvrij' als ze heetten te zijn. Maar ook de nieuwe en de verbeterde 'bomvrije' forten bleken kort na oplevering alweer verouderd. In de daaropvolgende jaren werden de kwetsbare torens daarom beveiligd. Om de torens tegen directe treffers te beschermen, werd een zogenoemde 'contrescarp'

aangebracht, een half rond gaande aanaarding van een dik kleipakket of anders een gemetselde en aangeaarde galerij die los stond van de toren en daar in een ruime halve cirkelvorm omheen lag. Ook veel andere bomvrije wachthuizen kregen een stevige aardse dekking.

De derde bouwperiode (1867- ca. 1872) volgde na de uitvinding van geschut met 'getrokken loop' (ca. 1860). Dit verdragende en nauwkeuriger geschut maakte duidelijk dat veel werken in de Waterlinie toch zeer kwetsbaar waren. De forten misten dekkingsmogelijkheden voor manschappen en materieel. Er was behoefte aan bomvrije remises voor geschut en bomvrije kazernes voor de manschappen. Bovendien dienden de wallen te worden verzwakt. Door de toegenomen reikwijdte van de projectielen moesten de steden Naarden en Utrecht, die hierdoor in de frontlinie kwamen te liggen, op grotere afstand worden verdedigd. Daarom werden vooruitgeschoven posten aangelegd. Het centraal gelegen Utrecht was al een kruispunt van wegen, maar werd sinds de jaren '60 ook een knooppunt van een nieuwe vorm van infrastructuur: de spoorwegen. De ring van zes oudere forten die Utrecht beschermde, lag ten opzichte van de mogelijke posities van vijandelijk geschut te dicht bij de stad. Daarom is verder oostwaarts van de Domstad een tweede, vooruitgeschoven fortenkring aangelegd. Verder vonden langs de Lek waterstaatkundige verbeteringen plaats voor eventuele inundaties rond Utrecht: zo kwam er een nieuwe inlaatsluis bij Wijk bij Duurstede en vonden er inlaatverbeteringen plaats bij vanaf Fort Honswijk. Begin jaren '70 realiseerde de regering zich dat het Nederlandse defensieapparaat de voorgaande drie decennia sterk onder de bezuinigingen had geleden. Daarom diende de Minister van Oorlog de zogenoemde Vestingwet (1874) in. Deze kende onder meer prioriteit toe aan de verbetering en vernieuwing van de Nieuwe Hollandse Waterlinie als hoeksteen van de Nederlandse verdediging. In acht jaar dienden nieuwe werkzaamheden voor de hoofdverdedigingslinie te worden verwezenlijkt. Daarmee ging men de vierde bouwperiode (ca. 1871-1886) in, die in feite een voortzetting was van de derde, maar op andere gronden. De Waterlinie was nog maar amper ingericht volgens de laatste eisen van grote defensieve kracht, of in 1885 werd de brisantgranaat ingevoerd. Tegen dit explosieve projectiel was geen fort bestand. L'histoire se répète: op slag waren de forten van de gemoderniseerde Waterlinie opnieuw verouderd en dus onbetrouwbaar. Tevens bleken de forten niet meer geschikt als opstellingsplaats voor vestinggeschut. De geschiedenis van de vestingbouw leert dat de ontwikkelingen van de verdedigingsmethoden voortdurend achterlopen op die van de aanvalswapens. Om trefkans te verkleinen, moesten manschappen en geschut voortaan dan ook worden gespreid in het linielandschap. Forten vervulden intussen nog wel een rol als stormvrij infanteriesteunpunt. Sindsdien speelde 'maskering' (camouflage) door beplantingen op en bij de forten een rol. In deze periode werden op veel forten, behalve fortwachterswoningen, ook houten genie- en artillerieloodsen gebouwd om het materieel in vreedstijd vocht- en vuurvrij te stallen. Ondertussen vond toch op grote schaal nieuwbouw plaats in de Waterlinie. Van noord tot zuid verrezen nieuwe forten en batterijen in de Linie om een aaneengesloten 'snoer' van steunpunten op bepaalde afstand van elkaar te realiseren. Daarna kwam de fortenbouw tot stilstand. Het nut en de kracht van de geld verslindende en snel verouderende forten van de Waterlinie stonden aan het eind van de negentiende eeuw ter discussie. Het accent van de landsverdediging werd van de zogenaamde 'dode weermiddelen' verlegd naar 'levende defensie', met mobiele strijdkrachten die verspreid in de Linie in en vanuit veldversterkingen zouden moeten opereren om een (storm)aanval met de nieuwste wapens te weerstaan. Hiernaast moest echter ook rekening worden gehouden met een aantal waterstaatkundige veranderingen: de aanleg van het Merwedekanaal, rond 1890, was wel de belangrijkste. Het zorgde voor een belangrijke wijziging in het inundatiesysteem.

Ontwikkelingen vóór en in WO I, het Interbellum en WO II

Kort voor en in de eerste jaren van de 20ste eeuw zijn op meerdere plaatsen gemetselde en later ook betonnen

onderkomens en opstellingsplaatsen voor geschut tot stand gebracht, waarbij met name experimenten met gewapend beton interessante resultaten gaven. Tijdens de mobilisatie van de Eerste Wereldoorlog werden (veld)versterkingen voor artillerie, infanterie en munitieopslag aangelegd, waarbij met name de gewapend betonnen Schuilplaatsen Type 1918 /I en /II in flinke aantallen tot stand kwamen en karakteristiek zijn. In het Interbellum zijn onder meer zware betonnen werken gebouwd volgens het zogenoemde 'Voorschrift Inrichten Stellingen, no. 77', uit 1928. 'VIS-kazematten' komen op meerdere plaatsen voor bij (nieuwe) accessen. In de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog kwamen, naast honderden Groepsschuilplaatsen Type P, talrijke Gietstalen Koepelkazematten Type G gebouwd. Verder bepaalden onder meer loopgravenstelsels, 'groepsnesten', prikkeldraadversperringen, gevechtswagenversperringen (tankhindernissen) en tankgrachten het gezicht van de 'jongste' Waterlinie. Op en bij de forten verschenen de moderne golfplaten Nissen-hutten en Romney-loodsen voor diverse doeleinden. En last but not least: in en rond de jaren '30 zijn op diverse plaatsen toevoegingen, veranderingen en verbeteringen aan het inundatiesysteem tot stand gebracht. Zelfs het Noordzeekanaal ging een rol spelen in het netwerk van aanvoerwegen en water was in die tijd dan ook nog lang niet afgeschreven als weermiddel. De Nieuwe Hollandse Waterlinie verloor zijn militaire functie formeel in 1963, maar als grootschalig complex van infrastructurele waarden en als biotoop en bleef de Linie tot op heden van nationaal belang.

COMPLEX FORT BLAUWKAPEL

Inleiding complex

FORT BLAUWKAPEL, is een naar vorm zeldzaam voorbeeld van een fort waarvan de bebouwing van een reeds eerder bestaand gehucht binnen de 19de-eeuwse wallen is getrokken. Het fort heeft een gebastioneerde, vierhoekige grondvorm met in de keel (zuid) een aarden reduit. Het geheel is omgeven door een natte gracht. Nabij het gehucht Blauwkapel, ten noorden van Utrecht, werd in 1787 een veldversterking opgeworpen, als voorpost ter bescherming van de stad Utrecht. Ter plekke van deze oude versterking werd in de jaren 1818-1821 Fort Blauwkapel aangelegd. Het is één van de grootste forten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, waarvan een uniek gegeven is dat het gehucht Blauwkapel geheel in het fort werd opgenomen om de kosten van onteigening van gronden en bebouwing te beperken. Het fort ontleent zijn naam aan de nog bestaande kapel van dit kerntje. Behalve deze 16de-eeuwse kapel, zijn twee andere, niet militaire bouwwerken binnen Fort Blauwkapel ingeschreven als Rijksmonument, een 18de-eeuws herenhuis en een 18de-eeuws huis. Blauwkapel is in 1966 aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Enkele woningen en bouwwerken die tot stand zijn gebracht voor de opheffing van de militaire status van het Fort in 1960 dragen bij aan het karakter van het beschermd dorpsgezicht. Het beschermd dorpsgezicht wordt sinds de aanwijzing onder meer ondersteund door drie gebouwde Rijksmonumenten: een 16de-eeuwse kapel in gotische stijl, een herenhuis en een woning (beide 18de eeuw). Nabij het zuidwestelijke bastion van het fort bevinden zich in de bodem resten / fundamenten van het Huis te Veen, die van archeologisch belang zijn.

Het fort is aangelegd op het kruispunt van de as Gageldijk (w) - Voordorpsedijk (o) en de weg van Utrecht over Maartensdijk naar Hilversum (z-n), beide accessen in de inundatiezone ten noord(oost)en van de stad Utrecht, maar alleen de oost-westverbinding is bij de aanleg rond het fort geleid. De noord-zuidweg liep door het fort, wat betekende dat hier een - tamelijk zeldzame - toegang aan de frontzijde tot stand kwam, die werd bewaakt door een ravelijn. De weg werd aan de westzijde begeleid door een sloot - onderdeel van de Maartensdijkse Vaart. In de loop van de 19de eeuw is het fort enkele malen aangepast aan de eisen van de tijd. De aarden wallen zijn daarbij verhoogd en verzaard (halverwege 19de eeuw) en rond dezelfde tijd (1849-1852) werd ook een bomvrij wachthuis op het reduit gebouwd. Na de aanneming van de Vestingwet (1874) werden twee bomvrije kazernes (waarvan er

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

nog één resteert), enkele remises, schuilplaatsen en kleine munitiedepots aan het werk toegevoegd. In deze periode werd tevens een gedekte wegverbinding met Fort De Bilt aangelegd, beschermd door middel van een aarden wal langs de (noord)oostzijde van het betrokken deel van de weg Utrecht - Blauwkapel - Maartensdijk - Hilversum, het Zwarte Water en het Ezelsdijkje. Deze zogenoemde Gedekte Gemeenschapsweg maakte deel uit van een lange verbinding tussen de forten en werken ten oosten van Utrecht en was bestemd om manschappen en materieel ongezien en beschermd tegen eventuele vijandelijke beschietingen te kunnen verplaatsen. Tevens kon de dijk dienen om er geschut achter op te stellen.

De wijzigingen van het fort hingen mede samen met de knooppuntfunctie van Utrecht in het spoorwegnet: in het derde en vierde kwart van de 19de eeuw zijn verschillende spoorlijnen en verbindingen daartussen langs het fort gerealiseerd. De spoorweg naar Hilversum (1874) doorsneed zelfs een deel van de oostelijke gracht van het werk. In 1921 is een verbinding tussen de lijnen naar Amersfoort en Hilversum tot stand gebracht, die aan de zuidoostzijde van het fort opnieuw de gracht doorsneed. Tijdens de mobilisaties van 1914-1918 en 1939-1940 zijn op en rond het fort enige ten dele nog bestaande, gewapend betonnen (groeps)schuilplaatsen gebouwd. Verder bevinden zich op meerdere plaatsen in de wegen door en om het fort restanten van tankversperringen die in 1939 en 1944-1945 zijn aangelegd.

Na de oorlog zijn delen van de (westelijke) omwalling geëgaliseerd en gebouwen gesloopt in verband met de bouw van een gepland, maar niet gerealiseerd zendstation. Er zijn toen meerdere bouwwerken verwijderd, waaronder in ieder geval de bomvrije gebouwen B (kazerne), E en F en een aantal groepsschuilplaatsen. In 1960 is Fort Blauwkapel als vestingwerk opgeheven (gedeclassificeerd). Ook daarna hebben weer wijzigingen in de aanleg plaatsgehad, met onder meer de sloop van woningen en een fabriekje. Het westelijk deel van het dorp raakte toen vrijwel onbebouwd; alleen een aantal panden tegenover de Kapeldwarsweg bleef staan. De weg Utrecht-Hilversum leidde dwars door het fort - via de Kapelweg.- De begeleidende sloot is daartoe grotendeels gedempt (alleen het zuidelijkste gedeelte (ca. 25 m lang) resteert, of is later hersteld). In meer recente jaren hebben diverse wijzigingen op Fort Blauwkapel plaatsgevonden, waaronder een verruiming van de woonfunctie: zo zijn ten westen van de Kapelweg nieuwe woningen - merendeels in historiserende trant - gebouwd. Tevens verrees op de plaats van de voormalige fabriek een nieuw bedrijfspand. Verder is het kleine ravelijn aan de noordzijde van het fort grotendeels afgegraven. Aan de oostzijde van de Kapelweg, achter de beide woonhuismonumenten en nabij de kapel verrees nieuwbouw in moderne trant. Een blokje laat-19de-eeuwse woningen met geknikt zadeldak achter de kapel bleef hier behouden. Een ter plaatse van de vroegere brug aan de noordzijde van het fort aangelegde dam is eind 2003 opgeruimd; de weg is oostelijk omgeleid over een nieuwe, enigszins naar historische voorbeelden gemodelleerde brug, terwijl ook de brug aan de zuidzijde van de Kapelweg is vervangen. Hiermee heeft het beschermd dorpsgezicht Fort Blauwkapel een aanzienlijke verandering ondergaan, waarbij het groene en kleinschalige karakter werd versterkt. De begrenzing van het beschermde dorpsgezicht is praktisch gekozen en volgt niet de grens van de oorspronkelijke Militaire Landsgrond, maar loopt langs de spoorweg die in 1921 werd gerealiseerd. Het Fort Blauwkapel is thans ingesloten door spoor- en autowegen, maar het is een 'groene oase' in dit 'verkeerslabrynt'. Van niet of moeilijk meer in het veld herkenbare elementen of structuren kunnen nog resten of sporen in de bodem aanwezig zijn. De bescherming van de fortaanleg heeft betrekking op de op de bijbehorende kaart aangeduide percelen; een deel van het hart van het fort blijft buiten de bescherming als Rijksmonument.

Ligging en relatie

Ten westen en noordwesten van Blauwkapel liggen de forten De Klop (1819-1821) en De Gagel (1819-1821).

Samen met de zuidelijker gelegen forten De Bilt (1816-1819), Vossegat (1817-1819) en de vier Lunetten op de Houtense Vlake (1819-1826), maakten de beide eerste en Fort Blauwkapel deel uit van de linie versterkingen uit de eerste bouwperiode van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, die voornamelijk bedoeld was om de kwetsbare accessen rondom Utrecht te versterken. Al deze werken hadden ten doel de wegen en kaden die (aan de noordoostkant van Utrecht) door de inundatiezone liepen, zo veel mogelijk af te sluiten en te verdedigen. Als het tegelijk om zogenoemde keerkaden ging, waren ze tevens bedoeld om het doorsteken daarvan te beletten. De forten werden derhalve dwars over de wegen / kaden / dijken aangelegd. In de derde bouwperiode (ca. 1867-1870) werd een tweede, vooruitgeschoven fortenkring aangelegd. Fort Ruigenhoek (1869-1870) en Fort Voordorp (1869-1870) uit deze tweede linie liggen ten noorden en ten oosten van Blauwkapel. Samen vormden zij een sterke verdediging om een eventuele vijand verder van de noordoostzijde van Utrecht verwijderd te houden en zo beschieting van de stad ineffectief te maken. Vooral aan de noord- en oostzijde is de relatie met het schootsveld en de inundatiezone nog herkenbaar. Fort Blauwkapel had de volgende functies: verdediging de Maartensdijkseweg en de waterkeringen in het omringende inundatiegebied; samen met de forten Ruigenhoek en Voordorp de vijand zover mogelijk van de oostzijde van Utrecht houden; verdediging van o.a. de Voordorpsedijk, wanneer bij vorst de vijand over het ijs zou (kunnen) oprukken; fungeren als hoofdsteenpunt van de verdediging van het vak Biltstraat-De Gagel. Vanaf het derde kwart van de 19de eeuw kwam daar nog de verdediging van de accessen van de spoorwegen Amersfoort-Utrecht en Hilversum-Utrecht bij.

Omschrijving complex

Het ongeveer 15,5 ha beslaande complex FORT BLAUWKAPEL bestaat in hoofdzaak uit een vierhoekig, asymmetrisch aardlichaam met vier van oorsprong hoekige bastions, en het omvat verder een afzonderlijk gelegen en omgracht reduit in de keel en de rest van een klein ravelijn aan de noordzijde; het totaal is omgeven door een natte gracht. Het werk omvat - behalve delen van het erin opgenomen gelijknamige gehucht - onder meer enkele aardgedekte bomvrije gebouwen, een bakstenen fortwachterswoning, enige betonnen (groeps)schuilplaatsen, opslagloodsen, sporen van twee loopgraven en een wegenstructuur. Direct buiten de natte gracht bevinden zich nog de buitenoevers en onderdelen van de omleidingsweg. Fort Blauwkapel en verschillende onderdelen laten de redenen voor de aanleg ervan nog goed zien, hoewel een deel van aanleg en inrichting aanzienlijk is gewijzigd en gemoderniseerd.

De bescherming van Fort Blauwkapel betreft de volgende complexonderdelen:

- FORTAANLEG MET AARDWERKEN WAARIN (RESTEN VAN) GESCHUTSOPSTELPLAATSEN EN BETONNEN EN GEMETSELD WERK, MET REDUIT EN REST RAVELIJN, MET NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS EN (RELICTEN VAN OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDS-)WEGEN EN MET GEBOUWDE EN AANGELEGDE ONDERDELEN
- BOMVRIJ WACHTHUIS A op het reduit
- BOMVRIJE KAZERNE C
- FUNDAMENT van BOMVRIJ (WACHT)GEBOUW D
- BOMVRIJ GEBOUW G / SCHUILPLAATS
- BOMVRIJ GEBOUW L / VERBRUIKSMAGAZIJN

- BOMVRIJ GEBOUW H / SCHUILPLAATS
- BOMVRIJ GEBOUW I / SCHUILPLAATS
- BOMVRIJ GEBOUW M / VERBRUIKSMAGAZIJN
- FORTWACHTERSWONING
- LOODS / BARAK (a1)
- HOUTEN LOODS (a3)
- TWEE SCHUILPLAATSEN TYPE 1918 / I
- GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P
- RESTANTEN VAN LOOPGRAVEN
- 6 BETONBLOKKEN VAN (TANK)VERSPERRINGEN
- BRUG (naar reduit)

Waardering complex

Het complex FORT BLAUWKAPEL is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende meer dan 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking (20ste eeuw).

Het betreft hier een complex dat in eerste aanleg een voorbeeld is van een (op basis van een oudere veldversterking) gerealiseerd fort, met aardwerken uit de periode 1818-1821, dat vanaf het midden van de 19de eeuw in fasen is gemoderniseerd en dat wordt gekenmerkt door het zeldzame, erin opgenomen zijn van een ouder gehucht, namelijk Blauwkapel.

* Krijgshistorische en systeemwaarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting en verdediging van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Ensemblewaarde en situationele waarden vanwege zijn ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen en in het bijzonder in de directe relatie tot de complexen Fort de Klop en Fort de Gagel, Fort de Bilt, Fort Ruigenhoek en Fort Voordorp. Met name aan de noord- en de oostzijde zijn nog belangrijke relaties

met schootsveld en inundatiezone herkenbaar.

- * Archeologische waarden vanwege de (mogelijk) in de bodem aanwezige resten en/of sporen van oudere bouwfases, opstelplaatsen voor geschut, loopgraven, aardwerken, waterwerken, versperringen en dergelijke en van oudere bewoning en bebouwing en daarmee verband houdende zaken, waaronder het Huis te Veen op het zuidwestelijk deel van het fort.
- * Er is sprake van een deels herkenbare relatie met de voormalige schootsvelden en inundatievelden.
- * Het complex is representatief (karakteristiek) omdat het nog steeds de fysieke onderdelen, kenmerken en vele omgevingskenmerken vertoont die destijds tot bouw en aanpassing aanleiding waren.
- * Het complex is tamelijk gaaf bewaard omdat qua structuur en fysiek voorkomen de hoofdzaken van de toestand in de jaren '70 van de 19de eeuw zijn bewaard.

Monumentnummer*: 532329

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Fort Blauwkapel, Utrecht

Locatieomschrijving

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			205
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			212
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			661
Utrecht	H			156
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			203
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			2218

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Fortaanleg met aardwerken.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

FORTAANLEG MET AARDWERKEN WAARIN (RESTEN VAN) GESCHUTSOPSTELPLAATSEN EN BETONNEN EN GEMETSELD WERK, MET REDUIT EN REST RAVELIJN, MET NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS EN (RELICTEN VAN OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDS-)WEGEN EN MET GEBOUWDE EN AANGELEGDE ONDERDELEN als basale en typerende onderdelen van Fort Blauwkapel. Forten werden gewoonlijk geconstrueerd op basis van vooraf aangebrachte aardlichamen, die als een fundering fungeerden en wegzakken in (een natte en slappe) bodem moesten voorkomen. Bij de bouw van de forten is, behalve dit meestal al tactisch 'voorgevormde' aardlichaam - dat op zichzelf reeds een weerbare rol kon vervullen - ook nog een specifieke aanleg gerealiseerd die bedoeld was om de defensieve kracht te vergroten, de veiligheid van de bezetting te waarborgen en intern en extern transport en verkeer te vergemakkelijken. Zo ontstonden er onder meer aarden dekkingen voor verschillende bouwwerken, om ze minder kwetsbaar te maken voor inslagen van vijandelijk vuur, aarden wallen die de bebouwing en open

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

terreinen dekten en de contouren bepaalden en bestrate paden en appelplaatsen. Forten waren meestal omgeven door een of meer natte of droge grachten om eventuele nadering van de omwalling of het fortterrein door een vijand tot het laatst toe te belemmeren. Forten waren hierdoor slechts te bereiken via een of meerdere bruggen of anders via een smalle landengte. Waar om waterstaatkundige of andere redenen een permanente directe verbinding tussen binnen- en buitengebied bestond, was deze zodanig uitgevoerd dat hij slechts met de grootste moeite te passeren was. Toepassing van zogenoemde ezelsruggen, monniken (bij vestingen) en / of hekwerken was hierbij gebruikelijk. Bestaande waterlopen werden meestal omgeleid via de grachten, waarbij meestal (dam)sluizen moesten worden toegepast om het peil in de gracht te kunnen handhaven. Langs de buitenzijde van de grachten lag vaak een weg die, of een pad, dat zowel in de vorm van een gedekte weg (glacis / enveloppe) kon zijn aangelegd, als ook wel gelijk met, of zelfs boven maaiveldniveau kon liggen. Deze wegen of paden konden diverse functies hebben, variërend van openbare weg tot onderhoudspad en ook van militaire, gedekte weg tot exclusieve toegangsweg naar het fort. Buiten de natte gracht bevond zich bovendien vaak een (van oudsher en soms nog ten dele) met grenspalen als zodanig aangemerkte zone waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, de zogenoemde Militaire Landsgrond.

Fort Blauwkapel wijkt onder meer af van dit algemene beeld door de opname binnen het versterkte terrein van het reeds bestaande gehucht Blauwkapel, en de (nauwelijks omgeleide) Maartensdijkse Vaart. Evenwijdig hieraan bleef het oude pad ook door het fort lopen. Een gedeelte van de gronden binnen het fort kende dan ook een civiele bestemming en maakte - als burgerlijke enclave - geen deel uit van de Militaire Landsgrond. Het reduit aan de zuidzijde (keelzijde) van het werk was niet rechtstreeks met het fort verbonden en was apart omgracht. Een ander uitzonderlijk kenmerk was dat het fort een toegang kende aan de frontzijde; deze werd bewaakt en verdedigd door middel van een brug over de gracht en een ravelijn. Een bijzonder aspect is ook de spoorweg naar Hilversum (geopend in 1874), die een deel van de oostelijke gracht en het ravelijn van het werk afsneed, een feit dat in 1921 een vervolg kreeg toen een verbinding tussen de lijnen naar Amersfoort en Hilversum tot stand werd gebracht, waardoor het spoor aan de zuidoostzijde van het fort opnieuw de gracht doorsnijdt. In deze zogenoemde verbindingsbaan is aan de zuidoostzijde van het fort een nog herkenbare damsluis gebouwd. De bruggen over de sluis en in de parallel met het spoor lopende omleidingsweg - de Bastionweg - zijn na de oorlog vervangen door gewapend betonnen exemplaren. De bescherming van de fortaanleg heeft betrekking op de op de bijbehorende kaart aangeduide percelen; een deel van het hart van het fort blijft buiten de bescherming als Rijksmonument.

In meer recente jaren hebben diverse aanpassingen van het werk plaatsgevonden, waaronder een uitbreiding van de woonfunctie, terwijl aan de zuidwestzijde van het fort werkzaamheden met groot grondverzet zijn uitgevoerd. Een ter plaatse van de vroegere brug aan de noordzijde van Fort Blauwkapel aangelegde dam is eind 2003 opgeruimd; de weg is oostelijk omgeleid over een nieuwe, enigszins naar historische voorbeelden gemodelleerde brug. Bij de herinrichting van het fort is de ongeveer noord-zuid het fort doorsnijdende sloot (onderdeel van de Maartensdijkse Vaart) gedempt. Een deel van de wallen was al eerder geëgaliseerd. Er liggen van oudsher openbare omleidingswegen rond het fort, die thans echter voor een deel hun karakter hebben verloren. Het fort is omgeven door een ring van (hoog opgaande) bomen.

Omschrijving

FORTAANLEG MET AARDWERKEN WAARIN (RESTEN VAN) GESCHUTSOPSTELPLAATSEN EN BETONNEN EN GEMETSELD WERK, MET REDUIT EN REST RAVELIJN, MET NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS EN (RELICTEN VAN

OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDS-)WEGEN EN MET GEBOUWDE EN AANGELEGDE ONDERDELEN van Fort Blauwkapel. Het fort bestaat thans in hoofdzaak uit een vierhoekig, asymmetrisch aardwerk met - qua grondplan - vier verschillende bastions, waarvan het buitentalud gepunte vormen kent. De aardwerken omsluiten het fortterrein of terreplein en de civiele gronden vrijwel geheel, terwijl ook de andere grote bomvrije gebouwen door aardwerken zijn gedekt. Het fort is destijds op de kruising van de as Gageldijk (w) - Voordorpsdijk (o) en de weg van Utrecht over Maartensdijk naar Hilversum gebouwd, maar alleen de oost-westverbinding is toen rond het fort geleid. Deze oude weg van Utrecht naar Hilversum liep tot na de oorlog over Maartensdijk - zij het in de praktijk niet dóór, maar rond het fort. Het fortterrein wordt nu doorsneden door een (opnieuw) met hardstenen 'kinderhoofdjes' bestrate weg en een wegstelsel met dito bestrating en klinkers waarlangs de gebouwen en andere functies en onderdelen bereikbaar zijn. De aardwerken van het fort omvatten resten van opstelplaatsen voor geschut binnen de fortgracht en resten van betonnen en gemetseld muurwerk bij geschutsemplacementen, terwijl op verschillende plaatsen (aardgedekte) betonnen onderdelen uit de 19de en 20ste eeuw liggen. Hier en daar - onder meer in de toegangsweg tot het reduit - is nog plaveisel van behakte keien (kinderhoofdjes) of klinkers aanwezig. De gracht van Fort Blauwkapel is nog vrijwel compleet aanwezig (deels weer hersteld) en vormt een ruime natte omkadering, als onderdeel van de aanleg. Een bijzonder en zeldzaam geworden element van de aanleg is de separate gracht rond het reduit; de meeste (vroeg- of midden-19de-eeuwse) grachten rond dit soort werken en rond torens zijn in latere perioden gedempt. De oorspronkelijk met grenspalen als zodanig aangemerkte zone waarover het Ministerie van Oorlog (geen) zeggenschap had, de Militaire Landsgrond, maakt deel uit van der aanleg; uitzonderlijk en zeer zeldzaam is de civiele - dus niet militaire - enclave in het hart van het Fort Blauwkapel.

Waardering

De FORTAANLEG MET AARDWERKEN WAARIN (RESTEN VAN) GESCHUTSOPSTELPLAATSEN EN BETONNEN EN GEMETSELD WERK, MET REDUIT EN REST RAVELIJN, MET NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS EN (RELICTEN VAN OMLEIDINGS- EN ONDERHOUDS-)WEGEN EN MET GEBOUWDE EN AANGELEGDE ONDERDELEN van Fort Blauwkapel is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende meer dan 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking (20ste eeuw).

Het onderdeel is een voorbeeld van een aarden aanleg met wegen- en padenstelsel, aarden dekking voor verschillende functies, gracht, (bestrate) (omleidings)wegen en door middel van grenspalen aangeduide militaire zone uit de periode 1818-1821, dat in latere ontwikkelingsfasen is verbeterd en dat zich in het bijzonder kenmerkt door de erin geïntegreerde civiele (woon)functies. Een deel van de gronden binnen het fort was civiel van karakter.

* Ensemblewaarde en situationele waarden vanwege zijn ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

* Het onderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het verschillende fasen in de ontwikkeling van

acesverdediging op grote schaal laat zien en in het bijzonder die van de toepassing van aarden dekking en van natte grachten rond forten. Uitzonderlijk zijn de gehandhaafde natte gracht rond het reduit en de civiele status van een deel van het fortterrein.

* Het onderdeel is redelijk goed bewaard omdat het systeem van bescherming door middel van aarden dekking vrij goed herkenbaar is gebleven en omdat het grondplan en de gehele gracht (in de toestand van 1921) grotendeels bewaard zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie

Monumentnummer*: 532330

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			156
Utrecht	H			661
Utrecht	H			203
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			205
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			212
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			2219

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Bomvrij wachthuis A.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BOMVRIJ WACHTHUIS A op het reduit van Fort Blauwkapel, als aan drie zijden en bovenop aangeaard, gemetseld bouwwerk aan de zuidzijde van het fort en daterend van 1849-1852. Een bomvrij wachtgebouw is een onderkomen met voorzieningen voor manschappen en hun materieel dat bestand is tegen inslagen van projectielen van een vooraf gedefinieerd kaliber. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registregegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren gedefinieerd aantal inslagen van zwaar kaliber. Het bomvrije wachtgebouw A van het Fort Blauwkapel ligt frontaal tegenover de brug / toegang tot het reduit aan de keelzijde van het fort en verkeert - na ingrijpende restauratie in de jaren 2007-2009 - in tamelijk goede staat. Het bouwwerk is - anders dan de meeste andere op het fort - niet onbelemmerd te bereiken, daar het in gebruik is van scouts en hierdoor niet publiekelijk toegankelijk.

Omschrijving

Bakstenen, BOMVRIJ WACHTHUIS A (1849-1852), op het reduit, opgetrokken in schoon metselwerk en in 1870-1871 aan drie zijden en bovenop voorzien van een beschermende gronddekking. In de voorgevel een verdiept gelegen, getoogde toegang en aan weerszijden diverse gevelopeningen, zoals eveneens getoogde schietgaten op verschillende hoogten. In het interieur onder meer drie overwelfde ruimten, een waterkelder en een trappenhuis.

Op het gedeeltelijk omgracht reduit gebouwd bakstenen wachthuis in de jaren 1849-1852 en in 1870-71 aan drie zijden voorzien van een beschermende gronddekking. Het rechthoekige gebouw met afgeronde hoeken is opgetrokken in schoon metselwerk. In het midden van de voorgevel zit een verdiept gelegen toegang, aan weerszijden schuin (taps-) toelopende schietgaten. Deze schietgaten zitten in alle zijden van de verder gesloten gevelvlakken. Het interieur omvat drie overwelfde ruimten en diverse andere ruimten, waaronder een waterkelder en een trappenhuis leidend naar het dak, waar een hoger opgetrokken borstwering is bedoeld voor gedekte plaatsing van geschut en / of voor dekking van manschappen.

Waardering

Het BOMVRIJ WACHTHUIS A van het Fort Blauwkapel is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel van rond 1850, deels aangepast rond 1870 - als voorbeeld van een aardgedekt, bakstenen, bomvrij bouwwerk.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het in verschijningsvorm de kenmerken vertoont die het toenmalige defensieve doel onderstrepen.

* Het onderdeel is tamelijk goed bewaard omdat het bouwwerk zich na restauratie in vrijwel de toestand bevindt waarin het rond 1870 verkeerde en omdat het nog verschillende authentieke onderdelen en details kent.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532331

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			203
Utrecht	H			156
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			205
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			212
Utrecht	H			661

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Bomvrije kazerne C.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BOMVRIJE KAZERNE C als in 1874 gebouwd, aardgedekt hoofdonderdeel van het Fort Blauwkapel. Een kazerne is een verblijfsgebouw voor soldaten en hun uitrusting. Het waren de Fransen die eind 18de, begin 19de eeuw het stelsel invoerden, soldaten in kazernes te legeren; kazernes zijn vanaf die tijd deel gaan uitmaken van forten, maar hiernaast zijn er ook vele als afzonderlijke bouwwerken binnen of buiten de bebouwde kommen (steden) tot stand gekomen. De binnen de 19de-eeuwse forten en andere werken gesitueerde kazernegebouwen waren gewoonlijk als bomvrije onderkomens geconstrueerd, dat wil zeggen dat ze bestand dienden te zijn tegen vijandelijk vuur. Als bouw materiaal werd aanvankelijk metersdik metselwerk en later (gewapend) beton toegepast, terwijl als dekking van het dak en de frontzijde(n) bovendien een aanaarding plaatsvond. De niet binnen forten of andere werken gelegen kazernes waren al dan niet speciaal voor die bestemming opgerichte en ingerichte gebouwen met accommodatie voor de (permanente) legering van militairen, vaak ook voorzien van andere militaire faciliteiten,

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

zoals exercitieterreinen. Het kazernesgebouw C van het Fort Blauwkapel ligt op het noordoostelijke bastion van het fort en behoort tot de aan drie zijden en bovenop met aarde gedekte, bomvrije gebouwen. De enig zichtbare gevel is naar het zuidzuidwesten (keelzijde) gericht. Het kazernesgebouw is in de jaren 2008-09 gerestaureerd en heringericht om te worden verhuurd in wooneenheden. Het min of meer vergelijkbare kazernesgebouw B, op het noordoostelijke bastion, bestaat niet meer.

Omschrijving

BOMVRIJE KAZERNE C (1874) van het Fort Blauwkapel, opgetrokken in schoon metselwerk, afgedekt met aardlagen. In de gevel acht getoogde ingangen met aan weerszijden telkens een getoogd venster; alle gevelopeningen voorzien van luiken. De overigens vlakke, een bouwlaag tellende gevel eindigt met een schuin aflopende keermuur. In het interieur overwelfde ruimten, waarvan een aantal onderkelderd. Bomvrije kazerne gebouwd in 1874 - zie gevelsteen - aan de noordoostzijde van het fort. Het geheel in schoon metselwerk met geknipte voegen opgetrokken werk is afgedekt met aardlagen en in oorsprong aan de rechterzijde en de achterzijde geheel aangeaard. Korte linker zijgevel voorzien van enkele openingen / schietgaten. In de hoofdgevel zitten 8 ingangen met aan weerszijden telkens twee vensters. Elke deur met de twee vensters is gevat in een gemetselde rondboog, die de daarachter gelegen ruimte aangeeft. Hardstenen sluit- en andere stenen vormen een decoratief element van deuren en raamopeningen. Het interieur bestaat uit 8 overwelfde ruimten, waarvan de achterste (oostzijde) een stuk kleiner van oppervlakte is en is onderkelderd (deze ruimte diende in oorsprong als privaat). De overwelfde ruimten zijn via bescheiden openingen - direct achter de voorgevel gesitueerd - onderling met elkaar verbonden. Per twee gewelven zijn er ontluichtingskanalen aangebracht. De deuren en de vensterluiken zijn alle origineel.

De BOMVRIJE KAZERNE C van Fort Blauwkapel is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit 1874, als voorbeeld van een aardgedekt, bakstenen, bomvrij bouwwerk.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het in verschijningsvorm de kenmerken vertoont die het toenmalige defensieve doel onderstrepen.

* Het onderdeel is tamelijk goed bewaard, mede omdat het bouwwerk zich na restauratie qua exterieur in vrijwel de toestand bevindt waarin het rond 1875 verkeerde.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532332

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			661
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			156
Utrecht	H			205
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			212
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			203
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			1479

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Fundament bomvrij (wacht)gebouw D.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

FUNDAMENT van BOMVRIJ (WACHT)GEBOUW D, als relict van het op het restant van het ravelijn gelegen wachthuis aan de noordelijke - naar de frontzijde gekeerde - toegang tot het fort. Een bomvrij (wacht)gebouw is een verdedigbaar onderkomen met voorzieningen voor manschappen en hun materieel dat bestand is tegen inslagen van projectielen van een vooraf gedefinieerd kaliber. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren gedefinieerd aantal inslagen van zwaar kaliber.

Het bomvrije wachtgebouw D van het Fort Blauwkapel lag zuidwestelijk van de brug, frontaal tegenover het acces vanuit Maartendijk en Hilversum op het ravelijn dat de noordelijke toegang tot het fort verdedigde. Het is bij de modernisering van het fort in de jaren '70 van de 19de eeuw aan het werk toegevoegd. Het gebouw is omstreeks 1965 gesloopt in verband met de voorgenomen, maar niet gerealiseerde aanleg van een zendstation op het westelijk gedeelte van het fort.

Omschrijving

FUNDAMENT van BOMVRIJ (WACHT)GEBOUW D, daterend van 1873-1875, en bestaande uit zwaar (1,50 à 2,00 cm dik) rechthoekig metselwerk (ca. 10 x 8 m en een uitloper aan de zuidoostzijde) tot ongeveer een meter boven maaiveldniveau. Het fundament laat de sporen zien van twee even grote, naast elkaar gelegen ruimten. De herinnering aan de bijzondere situering van het bouwwerk, op een ravelijn met toegang aan de frontzijde van het fort, draagt sterk bij aan de betekenis van dit deels ondergronds gelegen en in ruïneuze staat verkerende element.

Waardering

Het FUNDAMENT van BOMVRIJ (WACHT)GEBOUW D van Fort Blauwkapel is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit 1873-75, als voorbeeld van (het relict) van een naar situering zeldzaam, aardgedekt, bakstenen, bomvrij bouwwerk.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Archeologische waarden vanwege de (mogelijk) in de bodem aanwezige resten en/of sporen van bouwfasen, onderdelen en dergelijke.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532333

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			212
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			203
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			205
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			156
Utrecht	H			661

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Bomvrij gebouw G / Schuilplaats.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BOMVRIJ GEBOUW G / SCHUILPLAATS, als meest westelijke van enkele in de wal van het noordoostelijke bastion gelegen, aardgedekte bouwwerken. Een schuilplaats is een gedekt onderkomen voor militairen tijdens een beschieting. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber.

Omschrijving

In baksteen opgetrokken, BOMVRIJ GEBOUW G / SCHUILPLAATS, daterend van de periode 1873-1875; grotendeels in de wal opgenomen en hierdoor aan drie zijden en bovenop met aarde gedekt. Alleen een gevel aan de keelzijde (zuid) en vrijwel haaks naar voren dalende vleugelmuren. Het relatief kleine bouwwerk is voorzien van een militaire aanduiding: letter G.

Waardering

Het BOMVRIJ GEBOUW G / SCHUILPLAATS van het Fort Blauwkapel is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel dat dateert van omstreeks 1874 en dat geldt als een voorbeeld van een bomvrije schuilplaats voor manschappen.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.
- * Het onderdeel is representatief omdat het een goed voorbeeld is van een klein bomvrij bouwwerk op een fort uit het laatste kwart van de 19e eeuw.
- * Het onderdeel is goed bewaard omdat kenmerkende onderdelen behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532334

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			203
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			661
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			212
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			156
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			205

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Bomvrij gebouw L / Verbruiksmagazijn.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BOMVRIJ GEBOUW L / VERBRUIKSMAGAZIJN, als middelste van enkele in de wal van het noordoostelijke bastion gelegen, aardgedekte bouwwerken. Een verbruiksmagazijn is een opslag voor munitie. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber.

Omschrijving

In baksteen opgetrokken BOMVRIJ GEBOUW L / VERBRUIKSMAGAZIJN, daterend van de periode 1873-1875; grotendeels in de wal opgenomen en hierdoor aan drie zijden en bovenop met aarde gedekt. Alleen een gevel aan de keelzijde (zuid) en vrijwel haaks naar voren dalende vleugelmuren. Het relatief kleine bouwwerk is voorzien van een militaire aanduiding: letter L.

Waardering

Het BOMVRIJ GEBOUW L / VERBRUIKSMAGAZIJN van het Fort Blauwkapel is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel dat dateert van omstreeks 1874 en dat geldt als een voorbeeld van een bomvrije opslag voor munitie.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.
- * Het onderdeel is representatief omdat het een goed voorbeeld is van een klein bomvrij bouwwerk op een fort uit het laatste kwart van de 19e eeuw.
- * Het onderdeel is goed bewaard omdat kenmerkende onderdelen behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532335

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			156
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			203
Utrecht	H			212
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			661
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			205
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			1800

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Bomvrij gebouw H / Schuilplaats.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BOMVRIJ GEBOUW H / SCHUILPLAATS, als oostelijkste van enkele in de wal van het noordoostelijke bastion gelegen, aardgedekte bouwwerken. Een schuilplaats is een onderkomen voor militairen tijdens een beschieting. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber.

Omschrijving

In baksteen opgetrokken BOMVRIJ GEBOUW H / SCHUILPLAATS, daterend van de periode 1873-1875; grotendeels in de wal opgenomen en hierdoor aan drie zijden en bovenop met aarde gedekt. Alleen een gevel aan de keelzijde (zuidwest) en vrijwel haaks naar voren dalende vleugelmuren. Het relatief kleine bouwwerk is voorzien van een militaire aanduiding: letter H.

Waardering

Het BOMVRIJ GEBOUW H / SCHUILPLAATS van het Fort Blauwkapel is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel dat dateert van omstreeks 1874 en dat geldt als een voorbeeld van een bomvrije schuilplaats voor manschappen.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.
- * Het onderdeel is representatief omdat het een goed voorbeeld is van een klein bomvrij bouwwerk op een fort uit het laatste kwart van de 19e eeuw.
- * Het onderdeel is goed bewaard omdat kenmerkende onderdelen behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532336

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			661
Utrecht	H			212
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			203
Utrecht	H			205
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			156
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			2179

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Bomvrij gebouw I / Schuilplaats.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BOMVRIJ GEBOUW I / SCHUILPLAATS als noordelijkste van twee in de oostelijke courtinewal gelegen, aardgedekte bouwwerken. Een schuilplaats is een onderkomen voor militairen tijdens een beschieting. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber. Het bouwwerk ligt dicht bij gebouw M in de wal, ten noordoosten van de kerk.

Omschrijving

In baksteen opgetrokken BOMVRIJ GEBOUW I / SCHUILPLAATS daterend van de periode 1873-1875; grotendeels in de wal opgenomen en hierdoor aan drie zijden en bovenop met aarde gedekt. Alleen een gevel aan de westzijde en vrijwel haaks naar voren dalende vleugelmuren.

Waardering

Het BOMVRIJ GEBOUW I / SCHUILPLAATS van het Fort Blauwkapel is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel dat dateert van omstreeks 1874 en dat geldt als een voorbeeld van een bomvrije schuilplaats voor manschappen.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.
- * Het onderdeel is representatief omdat het een goed voorbeeld is van een klein bomvrij bouwwerk op een fort uit het laatste kwart van de 19e eeuw.
- * Het onderdeel is goed bewaard omdat kenmerkende onderdelen behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532337

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			156
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			661
Utrecht	H			203
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			205
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			212

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Bomvrij gebouw M / Verbruiksmagazijn.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BOMVRIJ GEBOUW M / VERBRUIKSMAGAZIJN, als zuidelijkste van twee in de oostelijke courtinewal gelegen, aardgedekte bouwwerken. Een verbruiksmagazijn is een opslag voor munitie. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber. Het bouwwerk ligt dicht bij gebouw I in de wal, ten noordoosten van de kerk.

Omschrijving

In baksteen opgetrokken BOMVRIJ GEBOUW M / VERBRUIKSMAGAZIJN, daterend van de periode 1873-1875; grotendeels in de wal opgenomen en hierdoor aan drie zijden en bovenop met aarde gedekt. Alleen een gevel aan de westzijde en vrijwel haaks naar voren dalende vleugelmuren.

Waardering

Het BOMVRIJ GEBOUW M / VERBRUIKSMAGAZIJN van het Fort Blauwkapel is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel dat dateert van omstreeks 1874 en dat geldt als een voorbeeld van een bomvrije opslag voor munitie.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.
- * Het onderdeel is representatief omdat het een goed voorbeeld is van een klein bomvrij bouwwerk op een fort uit het laatste kwart van de 19e eeuw.
- * Het onderdeel is goed bewaard omdat kenmerkende onderdelen behouden en herkenbaar zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532338

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

*Straat**

Kapelweg

*Nr**

9

*Toev.**

*Postcode**

3566 MK

*Woonplaats**

Utrecht

Situering

Locatie

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			661
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			156
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			212
Utrecht	H			205
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			203
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			1624

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Fortwachterswoning.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

FORTWACHTERSWONING, als binnen de gracht, bij de zuidelijke toegang tot het fort gelegen militaire dienstwoning. Omdat de meeste forten en andere (buiten de bebouwde kom gelegen) verdedigingswerken - wanneer er geen sprake was van mobilisatie of oefeningen - geen bezetting met militair personeel hadden, was er in veel gevallen een aparte woning of andersoortig onderkomen voor een beheerder of wachter. Soms had zo'n woning of onderkomen tevens een andere functie, zoals die van brug- of sluiswachterswoning. In een aantal gevallen kon de woning ter verdediging worden ingericht. Voor wat betreft de locatie van een wachterswoning waren er geen eenduidige standaarden; soms lagen ze op het fortterrein zelf - binnen de gracht - maar soms ook daarbuiten, maar vrijwel altijd aan de keelzijde van het fort. Ook het gebruikte bouw materiaal varieert; meestal is baksteen of hout gebruikt. De fortwachterswoning van Fort Blauwkapel is in 1883 gebouwd en ligt aan de keelzijde van het fort, binnen de gracht langs de oostzijde van de toegangsweg - tegenover het reduit - en is uitgevoerd in baksteen onder

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

een zadeldak. De eenvoudige plattegrond bestond op de begane grond uit een middengang over de gehele diepte van de woning met aan weerszijden via paneeldeuren bereikbare kamers; deze indeling is voorzien van diverse doorbraken (deuren en delen van de muren verdwenen), wijziging van de steektrap en een kamerindeling in de voorheen ongedeelde zolder.

Omschrijving

FORTWACHERSWONING op rechthoekige plattegrond met één bouwlaag en een zadeldak evenwijdig aan de straat. De gevels zijn in blokken gepleisterd en crèmewit gesausd. De voorgevel is symmetrisch van opzet, met twee maal twee vensters ter weerszijden van de deur. Zowel de vensters als de toegang zijn getoogd en hebben diepe neggen. Van de luiken voor de vensters zijn enkele bewaard; de duimen zijn nog aanwezig. Eenvoudige schuiframen met glas in lood bovenlichten. De achtergevel heeft een kleine aanbouw van latere datum en dubbele openslaande deuren in plaats van vensters, maar wel dezelfde afwerking met de gepleisterde blokken en getoogde afwerking van de openingen. De kopgevels hadden in oorsprong één klein venster, in de noordgevel is dit nog aanwezig, in de zuidgevel twee vensters van latere datum. Het zadeldak heeft een overstek en een gootlijst op klossen, op de nok aan beide zijden een makelaar. Aan de voorzijde is in de as van de deur een dakkapel aanwezig. Op de verdieping (eenvoudige) spanten.

Waardering

De FORTWACHERSWONING van Fort Blauwkapel is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd. Het betreft een onderdeel uit de periode 1871-1886, namelijk een eenlaagse, bakstenen dienstwoning uit 1883.

* Militairhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde bebouwing, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en vanwege de kenmerkende ligging aan de keelzijde van het fort.

* Het onderdeel is representatief omdat het een voorbeeld is van een op een verdedigingswerk ingerichte dienstwoning.

* Het onderdeel is tamelijk gaaf bewaard in hoofdvorm en bouwkundige detaillering van het exterieur.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bijgebouwen

Functie

Monumentnummer*: 532339

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			212
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			661
Utrecht	H			203
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			156
Utrecht	H			205

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Loods / Barak (a1).

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

LOODS / BARAK (a1) haaks op de Kapelweg en ten zuidwesten van de kerk, als niet bomvrij (en tijdelijk) onderkomen voor militairen. Op verschillende plaatsen zijn binnen en buiten fortterreinen in de loop der decennia houten, stenen en metalen ('blikken') loodsen tot stand gekomen om te dienen als (provisorische of permanente) berguimte, opslag, onderkomen voor militairen of materieel, hospitaal, brandweer, paardenstal, wachthuis, enz. Een groot deel van deze loodsen is inmiddels vergaan, gesloopt of verplaatst, maar andere bestaan nog in situ. Soms gaat het om bijzonder eenvoudige bouwwerkjes van geringe omvang, maar er zijn ook meer complexe en grotere exemplaren. Van de loodsen die in de 19de eeuw op Fort Blauwkapel zijn gebouwd, bestaan er nog twee, namelijk Houten loods (a3) en Loods / Barak (a1) - bekend als 'loods tot hulpkazernement'. De achtergevel van Loods / Barak (a1) is in 1976 geheel vernieuwd in de vorm van grote garagedeuren.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

LOODS / BARAK (a1) werd gebouwd in 1882-83 en was bestemd als loods tot hulpkazernement. De grote loods, op rechthoekige plattegrond (ca. 47 x 11 m), is uitgevoerd in een chaletachtige stijl met vakwerk, ingevuld met baksteen. Het eenlaagse gebouw heeft een met gesmoorde pannen gedekt, flauw hellend zadeldak. De kopse gevels bezitten een overstek met houten klossen en makelaars. Links naast en voor de gevel aan de Kapelweg is een eenlaags stookhuis gesitueerd met hoge schoorsteen. Zowel deze voorgevel als de zijgevels worden gekenmerkt door het ritme van gekoppelde vensters en vakwerk. In de voorgevel en in beide zijgevels houten vierruits - respectievelijk zesruits - vensters met bovenlicht. In de voorgevel is het jaartal 1883 aangebracht, met hierboven een venster in de topgevel.

Het interieur bestaat uit een eenvoudige houten spantconstructie met daarin een (vliering) vloer. De spantconstructie is in het ritme van de buitengevel zichtbaar aan de dikkere houten delen. Het gebouw is naar vorm en functie zeldzaam binnen de Nieuw Hollandse Waterlinie.

Waardering

LOODS / BARAK (a1) van Fort Blauwkapel is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde houten bebouwing, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1871-1886, namelijk een loods / barak met bestemming hulplegering van militairen, uit 1882/83.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is representatief omdat het een voorbeeld is van een authentiek, op een verdedigingswerk ingericht (, tijdelijk) onderkomen voor manschappen en het vertegenwoordigt zeldzaamheidswaarden vanwege zijn vorm (chalettrant met vakwerk) en zijn functie (hulpkazernement).

* Het onderdeel is tamelijk gaaf bewaard omdat hoofdvorm en bouwkundige detaillering, alsmede diverse onderdelen intact zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bijgebouwen

Functie

Monumentnummer*: 532340

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			203
Utrecht	H			661
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			212
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			205
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			156
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			2221

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Houten loods (a3).

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

HOUTEN LOODS (a3) nabij de zuidelijke ingang van het fort, als niet bomvrije opslag van materieel. Op verschillende plaatsen zijn binnen en buiten fortterreinen in de loop der decennia houten, stenen en metalen ('blikken') loodsen tot stand gekomen om te dienen als (provisorische of permanente) bergruimte, opslag, onderkomen voor militairen of materieel, hospitaal, brandweer, paardenstal, wachthuis, enz. Een groot deel van deze loodsen is inmiddels vergaan, gesloopt of verplaatst, maar andere bestaan nog in situ. Soms gaat het om bijzonder eenvoudige bouwwerkjes van geringe omvang, maar er zijn ook meer complexe en grotere exemplaren. Van de houten loodsen die in de 19de eeuw op Fort Blauwkapel zijn gebouwd, bestaan er nog twee, namelijk Loods (a1) en Loods (a3), die mogelijk bestemd was voor de opslag van schotbalken. Het interieur werd niet bezocht.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

HOUTEN LOODS (a3) (1885-86), op een bakstenen plint en onder noord-zuid gericht, met gesmoorde pannen gedekt zadeldak. De gevels zijn uitgevoerd met horizontaal geplaatste houten planken; aan Kapelwegzijde (westelijke langsgevel) en aan de beide kopgevels zijn deze zonder vensters / gevelopeningen. Aan de oostzijde zijn - later - raamopeningen gemaakt.

Waardering

HOUTEN LOODS (a3) van Fort Blauwkapel is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde houten bebouwing, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1871-1886, namelijk een houten berging uit 1885-86.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.
- * Het onderdeel is representatief omdat het een voorbeeld is van een authentieke op een verdedigingswerk ingerichte houten berging.
- * Het onderdeel is redelijk gaaf bewaard omdat hoofdvorm en bouwkundige detaillering, alsmede diverse onderdelen intact zijn gebleven.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bijgebouwen

Functie

Monumentnummer*: 532341

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			212
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			205
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			661
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			156
Utrecht	H			203
Utrecht	H			1626

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Schuilplaatsen Type 1918 / I.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

TWEE SCHUILPLAATSEN TYPE 1918 / I als onderdelen van de accesverdediging met loopgravenstelsels en dergelijke op Fort Blauwkapel. Betonnen schuilplaatsen vormden een antwoord op de komst van zware projectielen en brisante granaten. Ze hadden een 12 tot 16 maal grotere explosieve kracht dan de tot dusver gebruikte granaten en hadden een grote vernielende uitwerking op wallen, gronddekkingen en het metselwerk van gebouwen, wat mede aanleiding was de verdediging te deconcentreren. Schuilplaatsen type 1918 / I en 1918 / II zijn volgens min of meer uniform of standaardontwerp in 1918 op meerdere plaatsen in West-Nederland gebouwd. Het totaal aantal gebouwde exemplaren in de Nieuwe Hollandse Waterlinie bedraagt ongeveer 225; het merendeel (ca. 165) hiervan bestaat nog. Schuilplaatsen Type 1918 / I kwamen vooral tot stand aan de voorste - dat wil meestal zeggen oostelijke - van dubbele loopgraafstelsels. De Schuilplaats Type 1918 / II is meestal gebouwd langs de achterste of westelijke loopgraaf. In een aantal gevallen zijn Schuilplaatsen Type 1918 echter ook op of bij bestaande forten gebouwd,

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

zoals op Fort Blauwkapel, waar nog twee exemplaren van Type 1918 / I resteren. De ene ligt op het noordoostelijk bastion van het werk en de andere aan de zuidzuidoostzijde van het werk, naast de berm van de Bastionweg - tussen deze weg en het spoor naar Hilversum. Dit laatste exemplaar ligt enkele meters buiten de grens van de fortaanleg, maar wordt wel tot het complex Fort Blauwkapel gerekend. Beide schuilplaatsen zijn vrij goed in het terrein herkenbaar. De van oudsher geheel gesloten voorzijde of frontzijde van de schuilplaatsen was gewoonlijk gedekt door aardwerken die deel uitmaakten van een glacis ter bescherming van de loopgraaf of een gedekte weg. De aardwerken zijn meestal niet meer aanwezig of slechts met moeite herkenbaar. Doordat loopgraven en andere aardwerken later vrijwel overal zijn geëffend, liggen de betonnen schuilplaatsen tegenwoordig vaak voor een deel beneden het maaiveld. In een aantal gevallen is in de jaren 1936-1938 aan de voorzijde, overhoeks of opzij een opening gemaakt om als schietgat voor een mitrailleur te dienen. Zo veranderde de functie van schuilplaats in die van mitrailleurkazemat. Dit is ook bij de noordoostelijke Schuilplaats Type 1918 / I op Fort Blauwkapel gebeurd.

Omschrijving

De TWEE SCHUILPLAATSEN TYPE 1918 / I op Fort Blauwkapel zijn éénlaagse, in ca. 100 cm dik gewapend gietbeton uitgevoerde, granaatvrije, militaire onderkomens, die beschutting konden bieden aan 4 manschappen infanterie / artillerie, bij dekkingsklasse W 15-21. De schuilplaatsen 1918 / I zijn gebouwd op een rechthoekig grondplan van ongeveer 5,00 x 5,50 x 3,70 m, (b x d x h) waarvan de basis zelden zichtbaar is. De zichtbare hoogte boven het maaiveld varieert. De beide blinde zijgevels zijn verticaal uitgevoerd, terwijl de gesloten voorzijde / frontzijde licht achterwaarts helt om met een scherpe knik over te gaan in het naar achteren iets oplopende dakvlak. Dit dakvlak daalt na een stompe hoek onder een helling van ongeveer 45° naar de vaak niet, of maar ten dele zichtbare, lage, verticale achtergevel. De schuilplaatsen Type 1918 / I zijn als monolithische betonnen werken geconstrueerd en waren slechts via één toegangsopening, aan de loopgraafzijde - de keelzijde - toegankelijk. Deze excentrisch, rechts in de gevel gelegen toegangen zijn omgeven door een verdikte betonnen omlijsting, die min of meer in hetzelfde vlak als het achterste, schuin verlopende dakvlak is aangebracht. IJzeren haken in de plafonds bij de toegangen, waarin ijzeren luiken konden worden gehangen. Het interieur van de schuilplaatsen 1918 / I bestaat uit een rechthoekige ruimte, die in gebukte houding via de in een hoek gelegen betonnen trap van enkele treden bereikbaar is. Het op het noordoostelijk bastion gelegen exemplaar is in 1936/1937 door het maken van een schietopening aan de frontzijde omgebouwd tot mitrailleurkazemat.

Waardering

De TWEE SCHUILPLAATSEN TYPE 1918 / I op Fort Blauwkapel zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw).

Het betreft hier onderdelen uit de periode 1914-1918 die voorbeelden zijn van gewapend betonnen

manschappenschuilplaatsen.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.
- * De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze meer en minder duidelijk herkenbaar als elementen die zijn toegevoegd aan het bestaande fortificatiestelsel.
- * De onderdelen zijn tamelijk gaaf bewaard en laten zich vrij goed als gebouwde onderdelen op het fort herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532342

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

Woonplaats*

Utrecht

Gemeente*

Utrecht

Provincie*

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

Kadastrale gemeente*

Utrecht

Sectie*

H

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1820

Rijksmonumentomschrijving**

Cluster 33. Groepsschuilplaatsen Type P.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P op Fort Blauwkapel als in de mobilisatieperiode 1939-1940 aan bestaande lineaire en accesverdediging met loopgravenstelsels en dergelijke toegevoegde onderdelen. Op meerdere locaties op en rond Fort Blauwkapel bevinden zich groepsschuilplaatsen Type P. Groepsschuilplaatsen Type P zijn volgens min of meer uniform of standaardontwerp in de jaren 1939-1940 op meerdere plaatsen in Nederland gebouwd. Ze komen in ieder geval in groten getale voor aan het Zuidfront van de zogenoemde Vesting Holland (aan de Nieuwe Merwede en het Hollandsch Diep) en op diverse plaatsen in de Nieuwe Hollandse Waterlinie - toen het Oostfront van de Vesting Holland genoemd (onder meer in het gebied tussen Fort Rijnauwen en Fort Vechten, in het gebied tussen Fort de Klop en Fort Voordorp en op en bij Fort Everdingen). Het totaal aantal gebouwde exemplaren bedraagt circa 700, waarvan ongeveer 570 in de Nieuwe Hollandse Waterlinie; het merendeel (circa 400) hiervan bestaat nog. Het bouwprogramma van de groepsschuilplaatsen Type P was bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog nog niet afgerond en een aantal exemplaren is nooit voltooid. Type P (vanwege de markante vorm ook wel 'de piramide' genoemd) is vermoedelijk het meest bekende type betonnen verdedigingswerk in Nederland. Het type kwam voort uit het zogenoemde VIS 77 (Voorschrift Inrichten Stellingen no. 77), uit 1928, en had onder meer als bestemming deel uit te maken van de verdediging van een aantal (nieuwe) accessen, waaronder vooral (autosnel)wegen en

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

geëlektrificeerde spoorwegen. De Groepsschuilplaats Type P kwam gewoonlijk tot stand in de directe nabijheid van reeds bestaande of in dezelfde tijd gerealiseerde kazematten, geschutsopstellingen, versterkingen of loopgraven. Een deel is ook gebouwd op bestaande forten, zoals de exemplaren op Fort Blauwkapel. Doordat de loopgraven en andere (aard)werken later vrijwel overal zijn geëffend of gesloopt, liggen de betonnen schuilplaatsen tegenwoordig nogal eens voor een deel beneden het maaiveld of juist - onbedoeld - markant in het zicht. De van oudsher geheel gesloten voorzijde of frontzijde van de Groepsschuilplaatsen Type P was in veel gevallen gedekt door aardwerken die deel konden uitmaken van een glacis ter bescherming van de loopgraaf of van een gedekte weg. Deze aardwerken zijn thans meestal niet meer aanwezig of nog slechts met moeite herkenbaar, maar met name op forten of in anderszins geaccidenteerd terrein zijn ze soms nog wel aanwezig. Er zijn talrijke exemplaren van het Type P gebouwd in inundeerbare gebieden, waarbij in een aantal gevallen een later zichtbaar geworden paalfundering is toegepast; bij andere is een rondom uitstekende funderingsplaat of ook wel een trog tegen inundatiewater zichtbaar. De exemplaren op Fort Blauwkapel liggen verspreid over het fortterrein, maar met een zwaartepunt aan de oostzijde. Eén exemplaar ligt op het reduit, zuidwestelijk van het wachthuis.

Omschrijving

GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P zijn éénlaagse, gewoonlijk in gewapend, circa 100 tot 180 cm dik gietbeton uitgevoerde, granaatvrije, militaire onderkomens, die beschutting konden bieden aan 10-12 manschappen infanterie / artillerie. Groepsschuilplaatsen Type P zijn gebouwd op een rechthoekig grondplan, bij maten van ongeveer 5.70 X 7.20 X 4.70 m in de uitvoering W 21-28. De zichtbare hoogte boven het maaiveld varieert. De beide blinde zijgevels en de keelzijde zijn tot op ongeveer 3 m hoogte verticaal uitgevoerd. Daarboven gaan deze gevels met een knik van ongeveer 45° naar binnen, om vervolgens over te gaan in een vlakke dekking. Rechts in de keelzijde is op plaatselijk verschillende hoogte boven maaiveld een (later al dan niet dichtgezette) toegangsopening. De in zijn geheel verticale, gesloten frontzijde weerspiegelt de hoeken van 45° en eindigt dus als een 'afgeknotte puntgevel'. In een aantal gevallen zijn in de gevel(s) ijzeren haken of beugels meegegoten die konden dienen ter bevestiging van camouflagemateriaal. Een kenmerkend onderdeel bovenop de schuilplaats type P is de conische, betonnen 'uitlaat', die bestemd was voor toepassing van een periscoop. Deze periscopen zijn in de praktijk echter nooit aangebracht. Het interieur van Groepsschuilplaatsen Type P bestaat uit een korte gang (meestal met een betonnen keermuur of balustrade en gewoonlijk enkele neergaande treden) en een van daaruit naar links gerichte 'sluis' die afgrendelbaar moest zijn door een (uit meerdere delen bestaande) zware, stalen deur met grendels. Via een tweede, vergelijkbare deur kon rechtsom een achterliggende, vrijwel vierkante ruimte worden bereikt, de echte schuilplaats. De toegang kon vanuit deze ruimte worden bestreken door een schietgat. De stalen deuren zijn echter nooit geplaatst en de ingangen zijn later vaak dichtgezet met baksteen. De op circa twee meter boven vloerniveau gelegen plafonds zijn vlak en rechthoekig. In een aantal gevallen zijn nog interieuronderdelen aanwezig, zoals schietgatafsluitingen, (resten van) houten banken of een steun voor het vuurwapen voor de bestrijking van de ingang. De Groepsschuilplaatsen type P op Fort Blauwkapel liggen verspreid en zijn vrij goed in het veld herkenbaar.

Waardering

De GROEPSSCHUILPLAATSEN TYPE P op Fort Blauwkapel zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is

gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw).

Het betreft hier onderdelen uit de periode 1939-1940. Deze onderdelen zijn voorbeelden van gewapend betonnen manschappenschuilplaatsen, thans merendeels zonder aarden dekking.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze duidelijk herkenbaar als elementen van een bestaande verdediging zijn toegevoegd aan het fort.

* De onderdelen zijn tamelijk gaaf bewaard en laten zich nog goed als gebouwde elementen op het fort herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Bomvrij militair object

Functie

Monumentnummer*: 532343

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			156
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			212
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			205
Utrecht	H			203
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			661
Utrecht	H			2208

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Restanten van loopgraven.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

RESTANTEN VAN LOOPGRAVEN, als relict en sporen van tijdelijke terreinversterkingen, daterend van de mobilisatieperiode van 1939-1940. Loopgraven zijn meestal in oorlogstijd of bij oorlogsdreiging gegraven open gangenstelsels die soldaten beschermen tegen vijandelijk vuur. Ze zijn veelvuldig tot stand gebracht in de Eerste Wereldoorlog, maar ook al veel eerder, zoals in de 16de tot en met de 19de eeuw toen ze in onze gebieden werden aangelegd bij belegeringen van steden. De uitgeworpen aarde ligt gewoonlijk als een wal aan de frontzijde en vormt zo een (extra) dekking. In de aanloop tot de Tweede Wereldoorlog zijn op grote schaal loopgraven tot stand gebracht in samenhang met de betonnen werken (vnl. Groepsschuilplaatsen Type P en Gietstalen Koepelkazematten Type G) en kwamen ook zogenoemde 'groepsnesten' volgens dit patroon tot stand. De loopgraven uit deze tijd waren gegraven werken, vaak versterkt met houten en betonnen elementen. Loopgraven kennen gewoonlijk een min of meer zigzaggend of hoekig verloop om de dekking en eventuele offensieve mogelijkheden te optimaliseren.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Na de oorlog zijn vrijwel alle loopgraven en groepsnesten geëgaliseerd, maar hier en daar zijn nog zichtbare sporen en resten aanwezig, zoals aan de zuidoostzijde van het Fort Blauwkapel. De loopgraaf maakte deel uit van het systeem van veldversterking, dat door militairen zelf werd aangelegd in de aanloop tot de Tweede Wereldoorlog. De latere egalisering van het terrein is niet grondig uitgevoerd, waardoor er resten en sporen herkenbaar bleven.

Omschrijving

RESTANTEN VAN LOOPGRAVEN op het Fort Blauwkapel. De op het zuidoostelijk deel van het fort gelegen restanten van enkele loopgraven uit 1939 en 1940 zijn vervlakt en daardoor moeilijk herkenbaar. De loopgraaf maakte deel uit van het systeem van veldversterking, dat door militairen zelf werd aangelegd in de aanloop tot de Tweede Wereldoorlog. De latere egalisering van het terrein is niet grondig uitgevoerd, waardoor er resten en sporen herkenbaar bleven.

Waardering

De RESTANTEN VAN LOOPGRAVEN op Fort Blauwkapel zijn van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw).

De onderdelen zijn relatief zeldzame voorbeelden van in mobilisatietijd aangelegde, als tijdelijk bedoelde, elementen van verdedigingswerken.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.
- * De onderdelen zijn tamelijk zeldzaam geworden, maar in hun huidige gedaante weinig representatief omdat ze in hun samenhang met andere werken moeilijk herkenbaar zijn.
- * De onderdelen zijn - vooral vanwege hun aard - weinig gaaf bewaard omdat ze vervlakt zijn en in situ moeilijk waarneembaar zijn.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Versperring

Functie

Monumentnummer*: 532344

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			212
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			203
Utrecht	H			205
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			2179
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			156
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			661

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Betonblokken van (Tank)versperringen.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

6 BETONBLOKKEN VAN (TANK)VERSPERRINGEN als resten van hindernissen voor verkeer aan de uiterste noord- en zuidzijden van het fort, waarvan twee, mogelijk drie van Nederlandse en twee van Duitse origine en uitgevoerd als betonblokken voor de plaatsing van stalen profielbalken ('asperges'). Tevens een versperring uitgevoerd als betonblok voor fixatie van tetraëders. Het opwerpen van hindernissen om het oprukken van vijandelijke troepen te belemmeren of te vertragen kent een lange historie. Belangrijke kunstmatige hindernissen waren van oudsher onder meer grachten, waterlinies, omgehakte bomen en onklaar gemaakte bruggen. Met de opkomst van mechanische (zoals de stoomtrein) en gemotoriseerde (pantservoertuigen en tank) verkeersmiddelen is nog zwaarder materieel ingezet, waaronder de stalen en (gewapend) betonnen versperring. Eén van de vanaf het midden van de jaren '30 toegepaste systemen bestond uit schuin rechtop geplaatste en gepunte, stalen (H-)profielbalken, die niet alleen de doorgang voor zulke verkeersmiddelen sterk bemoeilijkten, maar die daaraan ook zware schade konden toebrengen.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Dergelijke hindernissen konden worden samengesteld uit één (Type I) dan wel twee rijen (Type II) profielbalken. Na het uitnemen van de gietijzeren deksels en het in sleuven aanbrengen van schuin in het betonnen blok verankerde, gepunte, stalen profielbalken (zogenoemde 'asperges') kon de voortgang van voertuigen, waaronder tanks en pantservoertuigen worden belemmerd. Tankhindernissen waren gewoonlijk opgebouwd uit samenhangende stelsels van barrières, waarin behalve water (waaronder vooral antitankgrachten) ook betonnen en stalen constructies (de tankversperringen) de voortgang moesten vertragen. Een andere bekende hindernis was de tetraëder - een verplaatsbaar driehoekig betonblok (ook wel een stalen constructie), dat groepsgewijze kon worden toegepast bij controleposten, wegdoorgangen en bruggen. Het Nederlandse leger maakte aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog in de Nieuwe Hollandse Waterlinie onder meer gebruik van antitankgrachten en betonblokken met stalen profielbalken. Het aantal aangelegde tankversperringen in de Nieuwe Hollandse Waterlinie is niet bekend; rond het jaar 2000 waren er nog ongeveer 10 herkenbaar aanwezig, waarvan 1 compleet. In de volgende jaren zijn er op meerdere plaatsen exemplaren (opnieuw) aangetroffen, die ten dele aan dit aantal zijn toe te voegen. Behalve door de Nederlandse verdediging, zijn in 1944-1945 ook vanwege de Duitse troepen twee tankversperringen op Fort Blauwkapel gemaakt. Binnen het complex Fort Blauwkapel zijn hierdoor resten van vier (tank)versperringen herkenbaar; een vijfde ligt onder het asfalt ten noordoosten van het werk. Het duidelijkst zijn de twee Duitse versperringen aan de noordzijde en de zuidzijde van het fort, beide in de Kapelweg. De noordelijke (nr. 1) ligt nabij de samenkomst met de Bastionweg en de zuidelijke (nr. 2) nabij de (nieuwe) toegangsbrug tot het fort. Deze beide betonblokken zijn nog voorzien van ingebetonnerde stukken spoorrails in de berm van de Kapelweg. Pal naast de noordelijke Duitse tankversperring ligt het betonblok van een Nederlandse tankversperring (Type II) (nr. 3). Ook aan de zuidzijde van het fort - voor de brug naar het reduit - is nog een betonblok aanwezig; hiervan zijn alleen nog indirect sporen waarneembaar (nr. 4). Dit betreft een betonnen fundering met een aantal ogen, waaraan door middel van kettingen tetraëders konden worden bevestigd. In de weg ten noordoosten van het fort ligt onder het asfalt bovendien nog de fundering van een Nederlandse, tankversperring (nr. 5), die aansluit op een met een haakse knik aangelegde, maar intussen verlande tankgracht uit 1939-1940, die was gelegen tussen deze weg en de spoorlijn Utrecht-Hilversum. In de Bastionweg, nabij de toegang tot het reduit bevinden zich in de weg sporen die kunnen duiden op een betonblok van een tankversperring (nr. 6).

Omschrijving

6 BETONBLOKKEN VAN (TANK)VERSPERRINGEN die vijandelijke doorgang in beide richtingen langs de Kapelweg en via de aan de zuidzijde rond het fort gelegde omleidingsweg moesten (ver)hinderen. 1. De Duitse versperring in de Kapelweg aan de noordzijde van het fort wordt geflankeerd door de fortgracht ter plaatse, die aldus deel uitmaakte van de hindernis. Het werk bestaat uit een betonblok dwars over de weg (ca. 12 x 3 m), dat deels schuil gaat onder asfalt, maar waarvan ter weerszijden van het wegdek delen zichtbaar zijn en waarin aan beide zijden stalen, naar het noorden gerichte profielbalken voorkomen. 2. Ook de Duitse versperring in de Kapelweg aan de zuidzijde van het fort wordt geflankeerd door de fortgracht ter plaatse, waarmee deze dus deel uitmaakte van de hindernis. Het werk bestaat uit een betonblok dwars over de weg (ca. 10 x 3 m), dat deels schuil gaat onder asfalt, maar waarvan ter weerszijden van het wegdek delen zichtbaar zijn en waarin aan beide zijden stalen, naar het zuiden gerichte profielbalken voorkomen. 3. Direct zuidelijk naast de Duitse tankversperring no. 1 ligt een betonblok van een Nederlandse tankversperring (Type II), waarin stalen (H-)profielbalken konden worden geplaatst. 4. Een versperring aan de zuidzijde van het fort in de met hardstenen behakte keien (kinderhoofdjes) geplaveide toegang tot het reduit. De versperring gaat geheel schuil onder het wegdek maar is in de bermen wel zichtbaar. Deze versperring

was niet voorzien van balken, maar bestond uit een betonnen fundering met een aantal nog zichtbare ogen, waaraan door middel van kettingen tetraëders konden worden bevestigd. 5. Een aan de noordoostzijde van het fort onder het asfalt van de Bastionweg gelegen, onzichtbaar geworden betonnen fundering / betonblok van een Nederlandse versperring Type I of II, aansluitend op het verlande restant van een tankgracht uit 1939-1940, gelegen tussen deze weg en de spoorlijn Utrecht-Hilversum. 6. Een versperring type I of II aan de zuidzijde van het fort, zuidelijk van het reduit in de Bastionweg, ter plaatse van de afsplitsing van het westelijk onderhoudspad. Ook dit exemplaar gaat geheel schuil onder het wegdek en het aangrenzend plaveisel. De locatie van het werk is indirect waarneembaar door de overgang van type wegdek en schade daaraan.

Waardering

6 BETONBLOKKEN VAN (TANK)VERSPERRINGEN op Fort Blauwkapel zijn van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw).

Het betreft hier twee of drie onderdelen uit de periode 1935-1940 en twee van 1944-1945 die voorbeelden zijn van speciaal ter verdediging tegen aanvalswagens en / of tanks aangelegde gewapend betonnen, gietijzeren en stalen versperringen, die deel uitmaakten van verder uit een natte gracht of een inundatiezone bestaande hindernissen. En het gaat verder om één zeldzaam voorbeeld is van een Nederlandse versperring uit de vooroorlogse periode, die bestond uit een betonblok met stalen ringen waarmee betonnen tetraëders door middel van kettingen gefixeerd konden worden.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Archeologische waarden vanwege de (mogelijk) in de bodem aanwezige resten en/of sporen van (deze en andere) versperringen, waarvan zeker (no. 5) één in de weg ten noordoosten van het fort ligt onder het asfalt, bestaande uit de fundering van een vijfde, Nederlandse, tankversperring, die aansluit op het verlande restant van een tankgracht uit 1939-1940 tussen deze weg en de spoorlijn Utrecht-Hilversum en mogelijk één in de Bastionweg ten zuiden van het fort (no. 6).

* De onderdelen zijn (relatief) zeldzaam geworden en representatief omdat de versperringen in fysieke context en ten dele compleet met profielbalken in situ en naar functie herkenbaar zijn gebleven.

* Drie van de onderdelen zijn redelijk gaaf bewaard omdat zowel hun betonnen massa, als (belangrijke) delen van de constructie en van de toepassingsmogelijkheden in situ waarneembaar en herkenbaar zijn, terwijl twee ervan slechts indirect waarneembaar, maar wel in situ bewaard zijn.

Hoofdcategorie

Subcategorie

Functie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Versperring

Monumentnummer*: 532345

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 16 september 2016
Kadaster deel/nr: 67354/196

Complexnummer

532328

Complexnaam

NHW-Fort Blauwkapel

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

Fort Blauwkapel

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Utrecht	H			2208
Utrecht	H			203
Utrecht	H			1570
Utrecht	H			2219
Utrecht	H			661
Utrecht	H			156
Utrecht	H			1626
Utrecht	H			2088
Utrecht	H			2217
Utrecht	H			1479
Utrecht	H			205
Utrecht	H			1800
Utrecht	H			2220
Utrecht	H			2096
Utrecht	H			212
Utrecht	H			2218
Utrecht	H			1624
Utrecht	H			2102
Utrecht	H			1879
Utrecht	H			2221
Utrecht	H			2179

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 33. Brug.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BRUG naar het reduit als toegang tot het van omstreeks 1850 daterende Bomvrij wachthuis A. De brug dateert in oorsprong vermoedelijk van rond 1850, maar zal een voorganger hebben gehad. De brug is in 2008 belangrijk gerestaureerd / gereconstrueerd, waarbij slechts ten dele authentieke onderdelen zijn toegepast. Het ophalen of verwijderen / vernietigen van bruggen is sinds de oudheid een probaat middel om indringers te weren. Niet alleen werd zo de doorgang of overtocht over een waterloop, een droge of een natte gracht of een terreindiepte belemmerd of vertraagd, maar ook moest een aanvaller zelf zorgen voor middelen om de barrière eventueel zelf te nemen. Houten bruggen waren relatief snel te vernietigen, desnoods door ze in brand te steken. Stenen en betonnen bruggen vergden een grotere en meer tijdrovende ingreep, al kon een springlading soms snel het gewenste effect sorteren. Met de komst van ijzeren bruggen - in de loop van de 19de eeuw op grote schaal toegepast in vele varianten - bleef de tweede mogelijkheid bestaan, maar verdween de eerste. Het opblazen van

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

bruggen was kapitaalvernietiging en gebeurde alleen in uiterste noodzaak. Een manier waarop ijzeren bruggen afgesloten konden worden was die van het uitnemen of ontoegankelijk maken van (kleine) delen ervan. De ijzeren toegangsbrug tot het reduit aan de zuidzijde van het fort bestond van oudsher uit twee vaste delen aan de beide landhoofden, met hiertussen een uitneembaar deel en een erop geplaatst hekwerk.

Omschrijving

Grotendeels gereconstrueerde BRUG naar het reduit (ca. 20 x 3,5 m), bestaande uit houten brugdek op (giet)ijzeren jukken en liggers en met gemetselde en met natuursteen afgewerkte hoofden aan weerszijden. IJzeren leuninggen met gelaste, kruislingse verbanden tussen de staanders langs de beide van oorsprong vaste brugdelen en met halverwege een (voorheen) uitneembaar deel met imitatiekettingen. Aan de fortzijde hiervan een hekwerk.

Waardering

De BRUG naar het reduit van Fort Blauwkapel is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op en ontstond als uitvloeisel van

- het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw) en
- de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel dat oorspronkelijk vermoedelijk dateert van rond 1850, namelijk een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde uiting van historische weg- en waterbouwkunde.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, alsmede vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel is representatief (karakteristiek) omdat het een goed, maar niet meer authentiek voorbeeld is van toepassing van dit type brug in een militaire situatie.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Versperring

Functie